

U nekom umetničkom dijalogu koji polazi od različitih viđenja slike sveta se postavlja pitanje odnosa dve ili više umetničkih pozicija, pitanje razumevanja umetničkog rada onog drugoga umetnika i pitanje dijalektike. Svako od nas ima svoje granice, bez obzira na to koliko je daleko otišao u procesu mišljenja, svako se kreće u jednom ograničenom prostoru. Može se reći da se svaki umetnik kreće po određenoj energetskoj orbitali. Da bi se izmestio iz takvog kretanja, u prenesenom smislu reči neophodan je uticaj spolja, potrebna je nekakva sila, neko iskustvo koje će mu dati energiju da pređe na neku drugu orbitalu. Dijalog je jedan od načina da se umetnik podstakne da razmisli o sopstvenim predrasudama, odnosno da dođe do kvalitativno novog mišljenja. Svaki čovek je sklon oportunističkom, intelektualnoj lenjosti, liniji manjeg otpora, pa tako i umetnik u sferi vizuelnog mišljenja teži već isprobanim prostorima, prostorima za koje misli da su sigurni i u kojim se oseća suvereno. Dijalog je u tom smislu dobra tehnika unutrašnje strategije kojom svaki učesnik u dijalogu može da proveri sopstvenu misaonu poziciju.

U klasičnom smislu reči, pod pojmom dijalektike podrazumeva se umeće dijaloga, odnosno razgovaranja. Pojam dijalektika je detaljno razradio Georg Vilhelm Fridrih Hegel u čijoj filozofiji pojam označava kretanje mišljenja kroz protivurečnosti koje se, na kraju, kroz sam proces mišljenja ukidaju; reč je o Hegelovoj strukturi teza-antiteza-sinteza.

Principi negovanja razlika, dijaloga i dijalektike u umetnosti su pojmovi povezani sa umetničkom strategijom koja se opet može razumeti kao nečija osobena, personalna konstrukcija. Ali, spoj personalnog i strateškog je, reklo bi se, sam po sebi paradoksalan. Umetnost naprosto ne trpi recepte, ali ona, takođe, ne trpi ni proizvoljnost. U pitanju je samo jedna artistska mogućnost u moru mnogih drugih mogućnosti. Ipak, ta mogućnost za samog umetnika postaje nužnost onog trenutka kada poprimi strateške razmere.

Na pitanje upućeno umetniku Janisu Kunelisu 2005. godine dok je boravio u Beogradu i Novom Sadu, šta bi jedan mladi umetnik mogao da radi, kako da se postavi, on je odgovorio: „Vaše vreme je mnogo komplikovanije i teže od onoga u kome sam se ja kao mladi umetnik umetnički kretao i razvijao. Ipak da sam ja na vašem mestu, razmislio bih o jednoj kompleksnoj strategiji sa malo cinizma!” Pitanje ekstremnosti

u umetničkom mišljenju povezano je sa krajnostima u životu. Jedna krajnost u umetničkom ponašanju bi se mogla poistovetiti sa incidentom, sa događajem ili pojavom koja može imati ozbiljne posledice, a druga krajnost bi se mogla poistovetiti sa destrukcijom, uništenjem. Tu postoje dve mogućnosti, samouništenje ili destruktivna energija okrenuta prema drugima. Obe krajnosti podrazumevaju anomaliju u životu i nemoguće je živeti i raditi u tom ekstremnom prostoru. Uprkos tome, iskustvo ekstremnosti je neizbežno, a svest o krajnostima, njihovim posledicama i implikacijama veoma je bitan element u formiranju umetničke strategije koja podrazumeva razlike, različite polazne pozicije u procesu umetničkog mišljenja.

Sloboda mišljenja koja je danas prividno moguća ne znači da možemo činiti šta nam se prohte i da je to neki veliki domet. Sloboda mora imati kičmu, ta kičma je etika. Pravila i principi našeg ponašanja danas definišemo sami, danas ne moramo biti ovisni o nekoj verskoj, političkoj ili ideološkoj dogmi. Zato je definisanje pravila ponašanja mnogo teži zadatak za umetnika. Današnja pravila nužno moraju polaziti od različitosti pozicija, identiteta a samim tim i različitih viđenja slike sveta. Takav pristup omogućuje jedan dinamički sistem koji vitalno funkcioniše u polju slobode i etike.